

Les «illes» i les «moixes»

CARLES DOMINGO

Voldria fer una matisació sobre un punt del meu article «Les illes de terra ferma», publicat en el darrer número de LLENGUA NACIONAL, el 49. Un amable suggeriment, que em va fer arribar Carles Castellanos, me n'ha fet veure la conveniència.

M'hi notifica que hi ha un indret de la vila de Calonge, al Baix Empordà, que s'anomena *La Illa*, topònim que no és sinó el d'un paratge, ara ocupat per un barri de cases, que té la particularitat de trobar-se situat entre dues rieres, just abans de confluir, però que no es pot pas considerar ni muntanyós ni abrupte.

Doncs, l'esmena que caldria introduir en el meu intent de classificació de les situacions terrals en què se sol trobar el topònim *illa*, hauria d'anar en aquest sentit. Per tant, la «categoria espacial D», (p. 23), és la de quan es troba anomenat simplement el tros de terra que hi ha encara entre dos corrents d'aigua, just abans de la seva confluència; prescindint, per tant, de si l'indret en qüestió és un terreny pla o muntanyós, advertint, en tot cas, que l'abruptesa del

terreny no és cap obstacle per a aquesta denominació, potser fins i tot propiciant-la.

Quant a les *moixes* de l'encapçalament, tenen a veure amb l'excel·lent article del mateix número de LLENGUA NACIONAL sobre els ocells de nit del company Albert Jané. I és que encara s'hi podria afegir, si més no, un altre mot a l'abundant sinonímia que presenta el mot *òliba*, el preferit per a l'espècie *Tyto alba*. És la paraula *moixa* que el DCVB recull a Xàtiva (fent una entrada exclusiva per a aquest significat), i que Coromines esmenta de passada dintre l'article *moix*, amb la mateixa atribució, però sense fer-ne cap comentari. Personalment, he sentit aquest mot en persones procedents d'aquella població valenciana per a denominar l'ocell i també, en sentit figurat, per a titllar algú de molt callat, que no pareix gaire eixerit. Val a dir, un sentit figurat, anàleg al que té *gamarús*, per bé que -jo crec- no pas idèntic. ♦

Notes mínimes sobre un paisatge: bruixot, didot i putot

ESTEVE BETRIÀ

En general, en català la marca de femení dels noms singulars es representa ortogràficament amb la lletra -a inaccentuada (deixo de banda si la grafia -a encarna la vocal neutra [ə] en el català oriental o bé la vocal [a] àtona en el català occidental, perquè no és l'objecte d'aquesta nota). Així els noms femenins -i la resta de mots gramaticals que tenen flexió de gènere- que fan referència a éssers sexuats es construeixen molt sovint afegint aquesta lletra a la forma masculina, o més rarament canviant una altra lletra vocàlica (en especial la -e) per la -a, afegintons i canvis que poden provocar l'aparició de consonants en les noves formes: *fill/filla, sogre/sogra, cosí/cosina, gos/gossa, noi/noia, lleó/leona, abat/abadessa...*

Cal dir que també hi ha una breu sèrie de noms que fan referència a éssers

sexuats que presenten formes totalment diferents, o prou diferents, per a referir-se als individus de sexe masculí o bé als de sexe femení: *home/dona, ruc/somera, oncle/tia, gendre/nora, cabra/boc, cavall/egua...* I que hi ha noms que designen éssers sexuats que només tenen gènere femení (*formiga, cadenera, balena, girafa...*), de la mateixa manera que n'hi ha que només en tenen de masculí (*ocell, elefant, dofí, lluç...*).

Hi ha, finalment, un reduït nombre de noms -i és aquí on volia anar a parar- en què la forma derivada és la masculina, és a dir, que el nom masculí sorgeix a partir d'una forma primitiva femenina. En aquest cas la llengua s'ha valgut tradicionalment del sufix -ot per a masculinitzar aquests mots d'origen femení. Aquests mots de gènere masculí els podem agrupar en

dos apartats. En el primer hi trobarem mots masculins que fan referència a objectes o conceptes asexuats que en el primitiu femení terminen, com a femenins que són, en -a: *arna > arnot, banya > banyot, bitlla > bitllot, esquella > esquellot, illa > illot, unglà > unglot...* En el segon apartat agruparíem mots que fan referència a animals que només tenien gènere femení; llavors s'empra el sufix -ot per a designar el mascle de l'espècie: *abella > abellot (o abegot), cabra > cabrot, fura > furot, guatlla > guatllet, guilla > guillot, llebre > llebrot, merla > merlot, perdiu > perdigot...* o bé una altra espècie animal, afí a la que presenta una forma femenina: *àliga > aligot, gavina > gavinot...* o les cries de l'espècie: *llúdriga > lludrigot...*

Un cas curiós d'aquest procés de masculinització d'una espècie con-

guda pel gènere femení és el *granot*, forma masculina de *granota*, i malgrat que la terminació *-ot* podria suggerir en un primer cop d'ull que es tracta d'una «clàssica» derivació –masculinització– d'un mot de gènere femení, en realitat el canvi de gènere s'obté amb la supressió de la *-a* de la forma femenina original. Amb tot, cal dir que el fet que aquesta masculinització –amb supressió de la *-a* de la forma femenina– siga única en el català general, pot fer pensar que la terminació *-ot* hi té un paper important.

I bé –ara sí que som on volia anar a parar–, el sufix *-ot* també serveix per a construir el masculí, aplicat als hòmens, de mots de gènere femení emprats amb aquest gènere, perquè fan referència a ocupacions o dedicacions tradicionalment assignades a la dona. Així, de *dida* trobem *didot*; de *bruixa*, *bruixot* i, d'alguna manera, de *nina*, *ninot*.

Aquest sistema de masculinització de mots d'origen femení es troba en clar retrocés en la llengua d'avui. De fet, no és emprat, probablement perquè en l'actualitat el sufix *-ot -ota* s'empra en català per a afegir un aspecte despectiu a un nom primitiu. En poden ser exemples *home* > *homenot*, *sabata* > *sabatot*, *barraca* > *barracot*, *casa*

> *casalot*, *cavall* > *cavallot*... És tan vigent, aquest sufix aspectual, que els diccionaris normatius, naturalment, no en recullen les formes derivades, encara que parlant català siguin reconegudes (*animal* > *animalot*, *dona* > *donota*); només si, d'acord amb el diccionari, s'hi ha introduït un nou matís aspectual, aquestes formes derivades tenen entrada pròpia: *barracot* «barraca dolenta, mal feta», *casalot* «casa gran vella o ruïnosa», *cavallot* «persona, especialment una noia jove i esvalotada», *lladregot* i *lladregota* «lladre que comet robatoris de poca importància», *sabatot* «sabata vella», etc.

I encara recordar que en altres moments de la història de la llengua el sufix *-ot* ha servit com a sufix diminutiu: *illot* «illa molt petita», *banyot* «banya tot just eixida», *Joanot* –com ara en Jo-

anot Martorell, el novel·lista més important del segle XV–. Ignoro si encara és viu aquest procés de derivació en algun parlar català, però em fa l'efecte que ha perdut vigència.

Doncs bé, tornant al desusat sufix *-ot*, que serveix per a masculinitzar noms femenins relacionats amb una activitat tradicionalment assignada a les dones, fa temps que em demanava si no hi havia alguna manera d'activar-lo en aquesta època de canvis. En concret, pensava en la manera d'evitar el castellanisme *puto* per a referir-nos –en vulgar, si es vol– a un home que exerceix la prostitució. Em semblava que en català col·loquial seria lògic de dir-ne *putot*; si de *bruixa* tenim *bruixot*, de *puta* hauríem de tenir *putot*. Vaig consultar diccionaris generals

i vocabularis especialitzats, però no hi vaig saber trobar res d'aclaridor; només en el DCVB, en la llista de derivats de l'entrada *puta*, hi apareix la forma *putot* –i *putota*–, però sense cap contextualització ni definició.

Vet ací, però, que aquest sufix no deu estar mort del tot, perquè fa algunes setmanes, llegint la novel·la breu de Yaşar Kemal *Esclafaràs la serp* (Empúries, Barcelona 2000), traduïda al català per Lluís Serrasolses, en la pàgina 22 hi vaig trobar el fragment següent: «No ets res més que un assassí, un cuc de terra... Assassí, bord, fill de gos! No ets res més que un bord, tothom ho sap, aquí, un bord no ha d'oblidar mai que no és res més que un bord! Però et matarem, bord! Quin escàndol, permetre que un porc amb les mans brutes de sang visqui

ni un sol dia més! Ets fastigós, miserable! Un porc, fill de porc! Miserable, coi! **Putot**, cagalló de porc! [el remarcat és meu]» Enmig d'un torrent d'insults i despropòsits, sempre de gènere masculí, un home diu a un altre que és un *putot*!

No tinc cap dubte que es tracta d'una adaptació reeixida; en aquest context narratiu no són viables vocables de tipus *prostitut* o *gigoló*, que trobem en el *Diccionari* del IEC, ni, evidentment, els castellanismes *puto* o *xapero*, propis de l'argot de base castellana que caracteritza el català metropolità, per a referir-se a un home que se suposa que exerceix la prostitució. És clar que, com trobem en el DCVB, aquest *putot* podria ésser un derivat despectiu a l'estil d'*animalot*, però

em fa l'efecte que el context desmenteix aquesta possibilitat. Tampoc no és prou clar el sentit del mot *putot* emprat per Emili Teixidor en la pàgina 32 de la seua última novel·la, *Pa negre* (Columna, Barcelona 2003) quan escriu: «–Un putot –repetien i repetíem nosaltres després–, no és res més que un putot sense cap mena de vergonya.» I no ho sabem del cert perquè, entre altres coses, el mateix novel·lista osonenc afegeix tot seguit: «¿De qui parlaven? Però la impressió d'a-

quella paraula, «puta», «putot», era massa forta per poder parar atenció a la persona a qui anava destinada. Segur, pensàvem, segur que ha de ser algú allunyat de la família, de la casa, fins i tot del veïnat. La persona quedava ennegrida per l'insult infamat...» Pel context, no sembla que en aquest cas *putot* faça referència a un home que exerceix la prostitució, sinó que seria un cas, fins aquest moment sols documentat en el DCVB, d'ús del sufix despectiu *-ot* aplicat a una dona que suposadament exerceix la prostitució.

En fi, en aquesta nota no tractem més que de reivindicar –i ja em perdonareu– el mot *putot*, d'acord amb la història de la llengua i enfront dels castellanismes *puto* i *xapero*, per a referir-nos a un home que exerceix la prostitució. ♦